

Тенденції розвитку електронної демократії в Україні

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Анотація

Розглянуто основні компоненти електронної демократії та інтенсивність їхнього впровадження в Україні на державному та місцевому рівнях. Визначено основні напрямки використання інструментів е-участі та тенденції їхнього розвитку.

Ключові слова: електронна демократія, електронна участь, інструменти е-участі, електронні петиції

Abstract

The article deals with main components of e-democracy and intensity of their implementation in Ukraine at the state and local levels. It also defines trends for e-participation tools practice and tendencies for their further development.

Keyword: e-democracy, e-participation, e-participation tools, e-petitions.

На відміну від поняття «електронне урядування», термін «електронна демократія» в Україні з'явився не так давно. Вперше на законодавчому рівні від згадується у Розпорядженні Кабінету Міністрів України № 386 від 15 травня 2013 р. «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства», де е-демократія визначається як «форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій» [1].

Е-демократію часто ототожнюють із е-участю, що є не зовсім коректним, оскільки остання є лише її базовою складовою. У аналітичному звіті Ради Європи, присвяченому електронній демократії, визначено такі базові сектори, де вона зустрічається: е-парламент, е-законодавство, е-правосуддя, е-медіація, е-довкілля, е-вибори, е-референдуми, е-ініціативи, е-голосування, е-консультації, е-петиції, е-кампанії, е-опитування. У кожному із зазначених секторів розвиток е-демократії відбувається у форматі двох паралельних процесів: забезпечення вільного доступу до публічної інформації (відкриті дані) та створення умов участі громадян у адміністративних процесах через інформаційно-комунікаційні технології (е-участь). Експерти ж радять комплексно оцінювати розвиток електронної демократії у контексті чотирьох компонентів: прозорість, підзвітність, громадянська освіта та електронна участь [2].

Прозорість і підзвітність тісно пов'язані із технологіями е-урядування в цілому. Це передусім своєчасне та повне оприлюднення публічної інформації органами влади на власних веб-сайтах та інших веб-ресурсах. Восени 2015 року була прийнята Постанова Кабінету Міністрів №835, відповідно до якої усі органи влади зобов'язані оприлюднювати певні набори даних у форматі відкритих даних [3]. Окремий поштовх розвитку цих двох компонентів дали впровадження електронної системи публічних закупівель «ПроЗорро» та проекту з опублікування використання публічних фінансів «E-Data». В цілому, публічність та підзвітність варто вважати «пасивною» формою е-демократії, що забезпечують доступ громадян до інформації та є передумовою їхніх подальших дій – е-участі.

Основну складову е-демократії – електронну участь – розглядаємо як залучення громадян до процесів прийняття рішень та розробки політик на різних рівнях. Виміряти стадію розвитку електронної участі дуже складно, оскільки тут переважатимуть якісні показники, а не кількісні. Втім, існують певні методології, що дозволяють відслідкувати, з одного боку, наявність та доступ до інструментів е-участі, а з іншого боку – рівень їхньої популяризації та використання. Найавторитетнішим дослідженням у цій сфері є Індекс електронної участі, який формують фахівці ООН раз на два роки у розрізі всесвітньо відомого опитування - UN E-Government Survey 2016. Відповідно до рейтингу е-участі 2016 р., Україна займає 32 позицію з-поміж 193 країн, значно покращивши результати у порівнянні з попереднім оцінюванням – 77-е місце у 2014 р. [4]. Такий

прогрес, на думку європейських експертів, в першу чергу пов'язаний із запровадженням в Україні електронних петицій на національному та місцевому рівнях та впровадженням електронних консультацій. Найбільш поширеними у світі інструментами е-участі та супровідними видами діяльності у 2015- 2016 рр., відповідно до звіту, стали: надання доступу до інформації у форматі відкритих даних, хакатони, інструменти залучення односторонніх (crowdsourcing) та громадського фінансування (crowdfunding), е-кампанії, е-петиції, е-опитування та е-голосування.

За останні два роки в Україні е-демократія значно зміцнила свої позиції. В багатьох містах були впроваджені окремі її інструменти, зокрема електронна приймальня міського голови, можливість подати електронне звернення, проведення онлайн-опитувань. На державному рівні створено єдиний портал електронних звернень, «електронний парламент», запроваджено систему електронних петицій до ЦОВВ та єдину систему місцевих петицій. Першими ідею створення електронних петицій вдалось реалізувати Адміністрації Президента України (серпень 2015 р.), далі – Верховній Раді України, і лише влітку 2016 р. така опція з'явилась у Кабінеті Міністрів України. Також у 2015-2016 рр. у містах пройшла хвиля започаткування такого інструменту як «бюджет участі» або «партисипаційний бюджет». Мешканці муніципалітету мають можливість подати проект громадського розвитку на конкурс та отримати від місцевого бюджету кошти на його реалізацію. У багатьох ОМС запроваджено можливість електронної подачі заявки на конкурс та двох типів (паперового та електронного) голосування для визначення переможців. Ще один інструмент, який нещодавно впроваджено в Україні, і навколо якого вже виникло чимало шуму, це система електронних декларацій посадовців. З одного боку, він більше стосується електронного урядування, але журналісти та громадські діячі досить активно використовують окремі «кейси» у своїх матеріалах.

Менше з тим, запровадження інструментів електронної участі ще не гарантує їхнього широкого використання громадянською, а головне – використання, спрямованого на якісні зміни в урядуванні. Так, підвищення рівня громадянської освіти у сфері е-демократії є дуже важливим завданням. Зокрема, про це свідчать підсумки першого року запровадження в Україні системи електронних петицій до центральних органів виконавчої влади та єдиної системи місцевих петицій. Багато з поданих петицій суперечать нормам українського законодавства або ж були надіслані ЦОВВ, які не мають відповідної компетенції для вирішення вказаного питання. Особливо це стосується петицій до Адміністрації Президента України [5].

Окрім того, відповідно до даних дослідження, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Швейцарської агенції розвитку і співробітництва та Державного агентства з питань е-урядування у лютому 2015 р., 79% респондентів ніколи не чули терміну «електронна демократія»; частково розуміють значення цього поняття лише 41% опитаних [6]. Таким чином, без активного впровадження компоненту «Громадянська освіта» будь-які зусилля з боку органів влади чи інститутів громадянського суспільства щодо розбудови е-демократії виявляться неефективними, а громадянськість не знатиме, як раціонально скористатись запропонованими можливостями.

Зміни, що стались в Україні у сфері е-демократії за останні два роки, безумовно, мають позитивний вплив на підвищення прозорості та підзвітності діяльності органів влади та залучення громадян до процесів прийняття рішень. Однак, результативність цих реформ буде справді високою лише за умови дотримання посадовцями усіх прописаних процедур, налагодження співпраці між органами влади та громадянським суспільством і підвищення якості громадянської освіти у сфері електронного урядування та електронної демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України №386 від 15 травня 2013 р. «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства» [Електронний ресурс]/ Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.
2. Аналітичні записки з ефективного е-урядування [Електронний ресурс]/ Офіційний веб-сайт Швейцарсько-української програми «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» EGAP. Компонент 4. Національна політика. Режим доступу: <http://egap.in.ua/natsionalna-polityka/>.
3. Постанова Кабінету Міністрів №835 від 21 жовтня 2015 р. «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у форматі відкритих даних» [Електронний ресурс]/ Урядовий портал. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248573101>.

4. UN E-Government Survey 2016 [Електронний ресурс]/ UN E-Government Knowledge Database. Режим доступу: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2016>.
5. До річниці запровадження е-петицій в Україні: демократія одним кліком [Електронний ресурс]/ Ресурсний центр ГУРТ. Режим доступу: <http://gurt.org.ua/articles/34329/>.
6. Е-демократія в Україні: погляди громадян та ключових зацікавлених сторін [Електронний ресурс]/ Офіційний веб-сайт Швейцарсько-української програми «Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади» EGAP. Компонент 4. Національна політика. Режим доступу: <http://egap.in.ua/natsionalna-polityka/>.

Гречко Оксана Юрївна - магістр політичних наук, аспірантка кафедри політології філософського факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, місто Київ, grechko.oksana@gmail.com

Oksana Grechko - Master in Political Science, PhD Candidate at Taras Shevchenko National University, Department of Political Science, Kyiv, grechko.oksana@gmail.com